Grodeck.
auch in Bd. I von Dlugoss
hist. Pol. Lips. 1711)

#

Adhaerent:

1) Schurzfleisch Lineamenta Sarmatica

2) J. E. Schmidt de Ducibus von der Maas in Polonia inveniendis

3) C. G. Reinhardt Nexus inter Poloniam Saxoniamque.

J. A.

LINEAMENTA SARMATICA,

SUB

PRÆSIDIO

CONRADI SAMUELIS SCHURTZFLEISCH.

Publicè asserenda

à

JOHANN. CHRISTOPH. ALBERTI,

Hab. in Audit. Publ. A. 1670.

d. 1. Octob. hor. antem.

WITTENBERGÆ,

Typis CHRISTIANI SCHRÖDTERI, Acad. Typ.

Anno cIↄ Iↄc XXCIII.

24

SCRIPTORES.

I.

Post Pomponium Melam, Plinium, Tacitum, Ptolomæum, Jornandem, gentis hujus sub notione Polonorum, sive Bolanorum meminerunt inprimis Ditmarus Merseburgensis, Henrici II. æqvalis, Wippo, Conradi Saliqvi Sacellanus, Otto Frisingensis, Gottfridus Viterbiensis, Helmoldus.

2. Primo, qvod à C. N. elapsum est, seculo Sarmatæ, & Venedi, ac diu ante Heneti, sexto Slavi Slaviniqve, amplissimo diffusarum à Borysthene ad Vistulam gentium nomine passim celebrantur. Inde veluti adolescente medio ævo Polonos appellatos esse constat.

3. Recentiores, qvi à sec. XV. & XVI. numerantur, sunt Æneas Sylvius, Johannes Duglossus, Matthias Michovius, Alexander Gvagvinus, Martinus Cromerus, qvos uno volumine recensuit Johannes Pistorius Nidanus. Præter hos ad origines eruendas adjumentum afferent Jo. Matthias à Sudetis, & Jodocus Ludovicus Decius.

4. Martini Cromeri epitomen adornarunt Salomon Neugebauer, & Joachimus Pastorius, alter Hermanno Conringio, alter M. Zvv. Boxhornio est impensè laudatus.

5. Ab excessu Sigismundi Augusti non inscitè commentatus XII. libris Reinholdus Heidensteinius est, cujus & extant de bello Moscovitico libri VI. in volumine historiæ Cromerianæ, A. 1589. Coloniæ Agrippinæ editi, qvi in recensione Pistoriana desiderantur.

6. De Henrico Valesio librum unum composuit Andreas Maximilianus Fredro, Capellanus Leopoliensis, qvi A. 1660. Gedani excusus est.

7. Rebellionem Russicam complexus est Paulus Piasecius, scriptor domi prudens ac fidus, in exteris incautus negligensq;. Cum qvo conjungere licet succinctum commentarium A. 1653. Regiomonti evulgatum. Ex utrisqve sua derivarunt Adolphus Brachelius & novissimus scriptor belli Cosacici Germanicè redditi.

8. Juri ac legibus Polonicis operam impenderunt Herburtus, Theodorus Zavvack, cujus processus, ut dicitur, judiciarius Varsaviæ lucem vidit A. 1647. Adjungatur Andreas Lipski à Lipe, cujus practicæ, qvæ vocantur, observationes A.1648.ed.causidicis inserviunt: sed ejusdem decas qvæstionum publicarum in parte publici juris non planè nullum momentum habet. Conf. Jacobus Prilusius, aliiq;. Ad fori Lithvaniæ, qvæ Poloniæ innexa est, controversias nominatur Petrus Roisius: reliqva, qvæ ad hujus descriptionem pertinent, abunde suppetunt in Moscovia Sigismundi ab Herberstein.

9. Scriptum, cui titulus est, publicæ innocentiæ manifestum, in causa Lubomirskiana, & plerisqve regni actis perqvirendis idoneum, & hodie in ipsa Polonia perrarum est, primò in Polonorum vernacula, deinde Latina Lingva compositum.

10. Qvantum ad civiles regni rationes ferè admirandum se præbuit Ulicovius, summo B. B. judicio insignis, & accuratione solertiaqve nulli postferendus. Schedæ de morient. Pol. servanda, ac similes, sæpe qvidem utiles, at nimis interdum vulgares sunt, ut facilè inter has excellat, qvod novissimè prodiit sub nomine Censuræ Candidatorum Poloniæ.

I. N. J.

I. N. J.

§. I.

PRincipiò Polonia Duces habuit. A Ducibus inde Reges elegit. Regum circumscripta Potestas. Optimatium libertas magna, licentia maxima est.

II.

Regnum hodie, si ullum, legibus adstrictum. Leges, qvibus regni innixum fundamentum est, duobus capitibus continentur. Alterum libertas Electionis, alterum Religionis est. Utrumqve codex sanctionum Polonicarum suggerit. Vim, nervum, robur à Comitiis Varsaviensibus (a) arcesso. His stabit regnum, si observentur. Ruet, (ne vero ruat) si negligantur.

(a) *A. 1573. Huc spectant constitutiones publicæ, diplomata regia, qvibus hæc libertas repetitis vicibus firmatur. Memorandi hic Reges, Henricus, Stephanus, Sigism. III. Vladislaus IV. & qvi nuper regno se abdicavit, Joh. Casimirus. Sed imprimis memoranda hic fuerat sanctio Jagellonita.*

III.

Primus Regum memoratur Boleslaus Chrobry. Sed verò audacius, qvàm verius. Qvod velim æqvo animo accipiant Crantzius, Johan. Cluverus, Johannes Lætus, Georgius Hornius, Fr. Sansovinus, Arthurus Duck, Anthonius Albizius, Christianus Matthiæ. Sed neqve hi soli. Restant plures: Johannes Sleidanus, scriptor alioqvi gravis & probus, Lucas de Linda, Joachimus Pastorius, Henricus Bangertus, & qvem hic seqvitur, Gvagvinus, Auctor novissimus Polonici status, innumeri demùm alii. Unum id impensè hic miror,

 cur

cur Polonici ſcriptores, iiqve non vulgares, tantùm ſibi indulgeant, ut patrocinentur errori. Qvùm non plane nullum hîc ſuppetat argumentum, fuiſſe tempus, qvo Polonia colere Imperatorem, colere Imperium debuerit. * Qvod tamen ægrè faciunt Poloni, jam diſſimulantes, qvæ ſcribenda erant, jam ſcribentes, qvæ tacere præſtitiſſet. Notatus hîc multis nævus eſt. Ex omnibus ſeligamus. *(b)* Conringium, teſtem parum laudandi moris.

* *Chron. Pegavienſe ad A. 1135. Otto Friſing. Chron. VI. cap. 28. VII. cap. 19. Sanblaſianus app. cap. 7.*

(b) *Cap. 18. de F. I. G.*

IV.

Qvi ediſſerunt hoc loco familiarum viciſſitudines, non impingunt ſemel. Scriptor Novitius **des Polniſch. Königs Stamms** / XII. recenſet interregna. Sed abhorret is loqvendi modus ab accuratione civili. Nec penſi is habet diſtingvere Ducum tempora à Regum. Utinam vero præter hunc lapſum nullus ſupereſſet alius. Sed mendum augetur mendo. Inter exempla ſunt, qvi in tradendis Poloniæ dynaſtiis operam ponunt ſuam. Alii ſex: alii plures, multi pauciores numerant. Joh. Buno *(c)* Dynaſtiam inſerit Zechidarum. Verum hæc ad Bojohemos pertinet, non ad Sarmatas. Niſi tamen Cracidarum dictam cupit, à Craco Auctore appellatam. Qvi rem in compendium redigunt 1. recitant Dynaſtiam Lechi, unde ſurrexit familia Lechidarum. 2. *(d)* Craci. 3. Przemislai. 4. Leſci. Hinc progenies Leſcidarum. 5. Piaſti, Civis Cruſvvizenſis, filii Gosiſconis, ùt produnt Sarmatici annales. Ab eo proſapia Piaſteorum, ſeu Piaſtidarum, *(e)* qvæ nondum deſiit. Reliqvias Sileſia habet. 6. Jagellonis, qvi Jagellonidum Conditor. Hoc ad regni clavum ſubducto, Piaſtei, qvi Sileſiam colebant, Principes, ſive odio, ſive ultione excitati ſe ſuosq; regno

regno Bohemico illigare cœperunt. Sed manifeſta hæc omnia. Videamus jam, qvid Sarmatiæ expediat.

(c) *Sec. IX. Hiſt. univ.*

(d) *Unum hic notandum, omitti δωδεκάρχους, ſeu Palatinos, vulgo Vaivodas, qvi binis vicibus interſerendi (1) Poſt Lechum (2.) Poſt Cracum. Præter hoc addo, verum eumq; indubitatum hiſtoriæ Pol. characterem incipere cum Piaſto. Anteriores multa ἄδηλα comitari. Ne μυθικὰ dicam. Proinde hic, ſi usqvam, judicio opus eſt.*

(e) *Vid. de his Aut. Cenſ. Cand. Polon. Conf. alii, qvi rectè memorant, eos primum veritatis divinioris lumen Sarmatiæ intuliſſe.*

XV.

Regni Caput (inde enim auſpicari libet) Cracovia eſt. Civitas vaſta magis, qvam valida. *(f)* Perculit hujus rei cogitatio multorum animos Regum. Præſertim Sigismundi Auguſti, *(g)* ut qvi penſaret, qvanti intereſſet, Cracoviam muniri. Laudabilis hæc ſolicitudo, ſed Ordinibus odioſa. Nempe exiſtimaverant hi, munita Cracovia, nova ſibi inſtare fata, libertatem in diſcrimine fore, regem ad regiam poteſtatem graſſaturum. Hinc reſponſum tulit, Polonos Virtutem lacertis oſtendere. *(h)* Muris, arcibus, caſtris non delectari. Verum latebat metus affectandæ dominationis. Regem prætextu ſecuritatis moliri Monarchiam, una omnium ſuſpicio fuit. Prudentiam interpretabantur Poloni. Sunt, qvi admixtum qvid imprudentiæ colligant. Diſceptet, decidat, qvi velit, velit, qvi poteſt. Ego dixiſſe ſatis habeo, publicæ intereſſe rei, ut privatæ ſuſpiciones publicæ utilitati remittantur. Hoc magis, qvòd alia Polonis in promptu ſint ſervandæ libertatis inſtrumenta. Sed age oſtendam, qvid hinc emergere damni, qvantum conflari Chriſtianis periculum poſſit. Fingam irritari Turcas, colligere exercitum. Uno impetu effundi in Sarmaticos campos

campos. Omnia præda hostis erunt, priusqvam justa acie cum hoste decernatur. Qvid si Fortuna belli, ut subinde mutabilis est, refragaretur? Sane conclamatum foret, cum neqve præsidium victis, neqve asylum subditis superesset. Qvos tamen habere omnes æqvum est, qvò fugiant ad salutem, qvò fortunas, & qvicqvid carum est, perferant. (i) Atqvi id jam liqvet satis. Et nisi liqvet, testari Varadinum potest, qvantum in arcibus & castellis situm sit momenti. Qvippe compertum, amisso Varadino, periclitari Ungariam juxta & Transylvaniam cœpisse: Cosacos Osmannidarum jugo se submisisse. Tantæ utilitatis est, extruere arces & tueri extructas.

(f) *Arx civitati imposita, ubi veterum Regum conspicua monumenta.*

(g) *Vid Jos. Maria Maraviglia Hermet. Cœlest. p. 94.*

(h) *Imitantur Poloni Spartanos. Sed desiit seculum illud Spartanum. Desierunt Spartanorum mores.*

(i) *Pensant tamen hanc arcium propugnaculorumq; jacturam varii montes, qvibus includitur, diversa flumina, qvibus interluitur Polonia. Sed Naturæ hic subsidium debetur ab arte.*

VI.

Qvanqvam ergo magni æstimem Sarmatarum Virtutem, nec ignorem insuper, Tataris Turcisq; admodùm formidabilem esse hanc gentem, tamen necessitas temporum exigit, & ipsorum Polonorum salus, ut communiant civitates, excitent arces, omnia deniqve comparent ad publicam securitatem.

VII.

Cum de munimentis, deqve munimentorum necessitate expono, subit recordari Kamienici. Hoc sustinendis Tatarorum incursionibus suffecturum ajunt. Sed sufficiat Tatarorum. Fortè tamen pertinaciæ Turcarum non sufficiet. Qvin fortè fama major vero, qvæ ad nos de operibus munitionibusqve Kamienici perlata est. Tum verò sentiunt non pauci, Tataros jamdudum Kamienicum * occupaturos fuisse, ni impetum cohibuisset prudentia Turcarum. Ut qvorum qvasi beneficiarii Tatari sint, intenti ad eorum nutum, & parati seqvi signa, cum velint. Turcis autem hujus consilii non aliud pretium est, qvam formido. Cohorrescunt enim, cum inaudiunt de auxiliis Germanorum, & qvi Septentrionem colunt. Hos vero judicant, nolle destituere Polonos, dum unus apud omnes metus est crescentis potentiæ Turcarum, qvi vel invitis extorqvere arma potest. Et verò communis Christiani orbis causa hæc est, qvæ copulare dissidentes debet, ut obex tandem ponatur posteris Osmanni.

* *Simon Starovolscius in Polon. p. 114. refert, oppidum esse & natura loci manuq; permunitum, nec refragor, si & sentiat pro conditione Podoliæ, & loqvatur. Subscribit Starovolscio Alexander Gvagvinus in descript. Pol. & non modò arcem muro propugnaculisq; firmatam, sed civitatem etiam ob rupem accessu arduam fermè inexpugnabilem esse scribit. Qvicqvid ejus sit, parum lætus nuper allatus nuncius est, venisse in Turcarum Tatarorumq;, qvos antehac strenuè repulerat, potestatem: Qvæ ut qvamprimùm recuperetur, asseraturq; pristino domino, & Germaniæ, & universi septentrionis interest.*

VIII.

Ut meritò jam invehamur in eos, qvi solius qvæstus causa Turcarum se applicant partibus. Indignum sanè Christianis, stare adversus Christianos, deserere suos, assistere impiæ genti. Et verò Deus, Pietas, amor, qvæ Christianos copulant cum Christianis, iniqvissimo exemplo adversantur. Relinqvatur impia adeo colluvies sibi. Retineat sordes suas. Christiani jungantur Christianis. Fœdera, societas, amicitia, sancta nomina sunt. His dignari Turcas probrosum orbi Christiano. Impium qvoqve accedere barbaris, adversari suis. Prætextus commercio-

 rum

rum pulchrè qværitur, solidè non stabilitur. Certè nemo probaverit hunc morem, qvum Christianus Turcæ expetat societatem, ut noceat Christiano. *(k)* Speciosa qvorundam commenta multum ostentationis, parum pietatis, minimum laudis habent.

(k) *Rationem reddit Petrus Santerna Lusitanus, qvod sint inimici imperij, & Christiani nominis, qvod Christianos perseqvantur & sedibus expellant, tr. de affec. Ed. Lugd.*

IX.

Revertamur ad institutum. Potentia Polonorum terrestris, opes in agro, vis belli in eqvitatu ferme omnis est. Maritima potentia Naturæ magis donum, qvam fortunæ & artis. Hac carent Poloni, pollent Hispanus & Veneti, Veteres Osmannici imperii hostes. Cæterùm divitiæ agrorum nec nullæ, nec nimiæ. Commerciis demùm regna efflorescunt. Sed genius Polonicæ gentis vix capit. Haud exiguo, ut creditur, regni damno. Præter eqvitatum, qvi validissimus est, *(l)* cura peditatus esse *(m)* debet. Ut habeat, qvos opponat Prætorianis. Spahis enim haud dubiè est resistendo.

(l) *Rex 140000. (alij 200000. recitant) Nobilium educere in aciem potest, si instat periculum, si imminet hostis. Expeditio hæc apud ipsos Pospolite Russenie audit. In proxima expeditione ultra 100000. fuisse memorant.*

(m) *Jam olim Tacitus Sarmatis objicit ignaviam ad pedestres pugnas. Hist. I. Ego monere malim, qvam tale qvid objicere. Sed Sarmatæ fortasse ipsi dubiam objicient fidem.*

X.

Æstimavimus satis excitatam Polonorum indolem, animum bellicarum rerum capacissimum. Lustrabimus popularium erga populares jam fidem. Pro patria oppetere mortem, ducunt laudi. Pro salute regis capere arma, corpus objicere periculis, omnia deniqve experiri parati. Transfugam fieri, summum ibi scelus. Comitari regem in qvacunqve fortuna, decus interpretantur. Multas gentes ferro in reges sæviisse compertum. Poloni servatorum regem gloriam tulerunt. Dissentire qvidem & obniti, indignariqve insuper sæpe, & edere irati animi signa, non rarum. Sed manus regum imbuere sangvine, & insontes deposcere ad necem, generoso hactenus populo piaculum fuit. Magna hæc fides, gloria autem fide major, pietas longè maxima. Paucos excipimus, qvibus sensum obseqvii sive innata ferocia, seu pertinacia excusfit. Hos rebus studuisse novis, recessisse à fide erga Reges, exuisse reverentiam, sicut notum, ita universæ genti neqvicqvam imputandum.

XI.

Perspicaciam gentis colliget, qvi ut cauti sint, & regum scrutentur destinata ac mores, apud animum expendit. Piastidas ad Casimirum usqve M. nulla religione astrinxerunt, successores vero hoc obligare vinculo consultum putarunt. Prorsus ut appareret, libertatis retinendæ tenacissimos esse. Sic regum coerciti spiritus, sic evitatum servitutis jugum, sic privilegia retenta atqve immunitates vindicatæ omnes. *(n)*

(n) *Non multo secus, atq. Teutones, qvi Caroli V. antecessores laxius, Carolum V. arctius ex Imperii utilitate legibus adstrinxerunt. Vide Sleid. & ex eo Stirn.* Nomoth. *t. 4.* §. *6.*

XII.

Monui de Casimiro M. Princeps is animi plenus & raræ exemplum benignitatis. Hic Poloniam lateritiam accepit, non multo post marmoream fecit. Beneficiis Ordines, plebem, magnos, medios, minimos, omnes sibi devinxit. Russiam in Provinciæ formam redegit. Leges, cultum, decus in Poloniam intulit. *(o)*

(o) *Vid. Aut. Anonym. in Piast. Joachim. Pastorius in Casimiro Magno. In eo desierunt regnare Piastidæ.*

 XIII. Au-

XIII.

Auſpicata hæc regno omina. Auſpicatiora ferme in Vladislao Jagellone. Qvi Lithvaniam Poloniæ innexuit, ut hodie utraqve eodem civili vinculo contineatur, eodem jure regatur, eodem demùm obſeqvio eidem Principi pareat.

XIV.

Haud ſeciùs caput extulit in Caſimiro III. qvi Pruſſiam addidit. (*p*) Pruſſiæ exemplum ſecuta Livonia eſt. Hanc Poloniæ adjecit (*q*) Sigismundus Auguſtus, augendis regni finibus occupatisſimus Princeps. Cæterum habeo, qvod deſiderem cum prudentibus in Sigismundo III. qvi Cracoviam, inclutam Veteri Regum ſede civitatem, Varſaviâ mutavit. Omine parum proſpero, conſilio minus utili, eventu certè non ſalutari. Adeò verum eſt, mutationes ſedium auſpicia nunciare nec proſpera ſemper mutantibus, nec læta iis, qvi mutantium imperia colunt.

(p) *Notat hic aſperè Albertum Teutonici Ordinis Magiſtrum Beſold. I. P. Part. 3. c. 4. p. 235. Excuſant moderatiores. Notat vicisſitudines peculiari ſervo argumento. Boruſſia Ducalis ſoluta jam beneficiario vinculo eſt, qvod conſtat ex transactione Velavienſi. Ceſſit enim El. Brand. ut ſupremo Domino, ſoluta fiduciario nexu. Conf. diſſertatio noſtra de rebus Pruſſor. ad §. 28.*

(q) *Livonia in ſanctionibus novisſimis jam diſpeſcitur in Svedicam & Polonicam. De hac qvid Moſchi reſpectu, publicè cautum nuper ſit, apparet ex ſanct. Pac. Oliv. c. 5. §. 1. De Livonia alioqvi in Cis & Trans-Dunanam diviſione Geographi plenius agunt.*

XV.

In Stephanum Bathorium parum æqvos deprehendo Sarmatas. Periculum metuerunt libertatis, fortè qvod regis potiùs, qvàm regni haberet rationem. Suſpectus enim inſidiari juribus, inſidiari libertati. Regis qvoqve, id eſt, ſui potius, qvam regni æſtimare utilitatem videbatur. Hinc indignantium voces qverelæ mutati in publicum amoris. Dedignari Ordines, proſcribere Zhorovios, denunciare pœnam inter Præſules ſummo, abrogare Proceribus officia, diſponere de Provinciis beneficiariis liberè, intolerandum genti. Nec de Vladislao IV. una omnium opinio fuit. Multi eum niti ſolito altius, & plus moliri, qvam par eſſet, & regiam complecti animo vim, conjecerunt. Nimirum prona Martiis regibus via eſt ad dominatum.

XVI.

Hactenus de Regibus monitum. Summa eo ſpectat, ut materiam diffidentiæ, æmulationis, litium amoliamur. Captare arbitrium, omnia moderari pro nutu, libere, ferre ſine Comitiis leges, ſtatuere qvid ſua ſponte, decernere ſine conſilio conſenſuqve procerum, Senatus, ac Nunciorum terreſtrium, in Polonia inauditum. Regem habere Ordines malunt, qvam regnatricem domum. Regnum electione deferunt. Nec tamen plane nullam ſucceſſionis habent rationem. (*r*) Præterire hæredes poſſunt, haud tamen prætereunt facile. Niſi cogat neceſſitas, niſi flagitet regni ſervandi cura, niſi cauſæ admoneant graviſſimæ & ſine diſpendio ſalutis publicæ non negligendæ. (*s*) Scriptor qvidam non inſcitus diſertè tradit, Senatorum judicio conſentaneum eſſe, Rempublicam ſe potius habere, qvam regnum. Cæterum ſcriptoris illius majus in Ordines ſtudium, qvam in Regem. Fatendum alioqvi, Optimates magno ſe efferre ſplendore & caliginem inducere Monarchiæ pleniori. Optandum, ut concordia utrisqve conſtet & firma tranqvillitas duret, & ipſa maneat æternitas rerum. Fiet id, ſi reges ament ſuos optimates, hi colant ſuos Reges, utriqve ſtudeant publicæ utilitati. Si meminerint Reges, regnum ſe habere aſtrictum, Senatum eſſe liberiorem, ſi Ordines foveant Camillos, ſi expellant Marios, ſi Sullas deteſtentur.

 (r) Qvi

(r) *Qvi Scholis operantur, regna electititio succesſiva appellant.*

(s) *Aut moment. Polon. ſervand. rat.*

XVII.

Novum invitat de Comitiis argumentum. Jus indicendi penes Regem, ſtatuendi poteſtas Regi cum Senatoribus & eqveſtri Ordine communis. Utri horum præpolleant, haut qværere opus. Sciunt, agnoſcunt omnes. Prudentibus ſane hinc indicium, Poloniæ regimen potius Reip. convenire, qvam regno. *(t)* Ordines aut ſacri, aut profani. Utriqve regni Senatores. Poſt eos Delegati Nobilitatis ſedendi jus nacti. (*u*) Sententiæ tamen dicendæ præcipuum apud hos pondus. Si qvid proponi decernive oporteat, referunt ad Senatum. Leges verò à Senatu accipiunt nullas. Potius Senatus ad eos, qvam ipſi ad Senatum ſe accommodant. Tanta nobilitatis auctoritas eſt. Senatus exhibet Optimates, Nobilitas Populum, Delegati Nobilitatis Tribunos. Cæterum Comitia Polonorum ut plurimum ſunt paludata. Nempe ſtant ſub dio, ſtantes ſtipant militares turmæ. Hæc cum aguntur, coeunt deliberaturi, poſt deliberationem definiunt, ſi tamen definiunt ſemper. Atqvi hic dubitaverim cum Senatorum, tum Nobilitatis ingenuum morem, qvod reges mereri regnum, non mercari velint. Qvi hic dubitat, excutiat annales, indaget acta publica, veſtiget experientiam, inveniet, qvæ indicamus.

(t) *Caſp. Ens de Reg. Polon. Th. Pol. ap. 15. De Cætero per occaſionem Regni, mentio ſuccurrit Abbatis Caſinenſis Vincentij Sgvaldi, qvi pulcherrime Reipubl. qvatenus optimatium jure regendæ, rationes, exempla, exemplorum nexus oſtendit. Addi etiam forte poſſunt, qvæ de rationibus Reipub. cum antiqvæ tum hodiernæ eleganter ordinavit judicavitq́; Pompejus Caimus in Paralel. Polit.*

(u) *Altbus cap. 33. Lind. deſcript. Regn. Pol. Popping. in O. I. Huc Dav. Frolich. in Viator. lib. 3. p. 47. 48.*

XVIII.

Nobilitas Poloniæ ſeminarium pariter & præſidium eſt, Nobilium eadem dignatio, par Jus, æqvalis libertas celebratur. (x) Ab his multi Principum ſurrexerunt. His neceſſitudine immiſceri, Principibus ſæpè non indecorum neqve inglorium eſt viſum.

(x) *Vid. Staravolſcius. Aut. Cenſ. Cand. Pol. Autor Gallicus qvidam, cujus nomen lates ſub literis D. T. V. Y. de l' Eſtat du Roy de Pologne. Sanſovinus del governo del regno di Polonia.*

XIX.

Omnia, qvæ ſentimus, dicere non expedit. Alia aut ſervanda domi, aut relinqvenda expertis rerum. Tradamus nihilominus aliqvid de hodierno Rege. Is à (*y*) Viſnioviecia dux, à Sangvine Korybuthius, eoq; Jagellonidis vinculo agnationis annexus. (*z*) Ultima origo ex Lithvanis. Prænomen Michaelis: In prænomine augurium diadematis feria Michaelis imponendi fuit. Auſpicia rerum gerendarum proſpera, ingenium perſpicaciſſimum, animus ingens multisqve artibus imbutus, experientia ſingularis explendeſcit. Nihil in eo deſiderant boni, omnes ſperant bene. Hinc ſtudio Nobilitatis provectus, hinc ad regni Clavum ſubductus. Attritæ qvidem paternæ opes ſunt Coſacico bello. Animus tamen ſemper idem viguit, infractus nunqvam. Omen hoc olim accipiebamus altioris fortunæ. Exitus non defuit omini.

(y) *Alij Wiſniewicz, alij Wiſniowez, multi Wiſchniowez, nonulli Viſnioviez ſcribunt. Is Numæ potius, qvàm Romuli ingeniū habet.*

(z) *Demetrius Korybuthus frater Jagellonis. Familia utriusq; Principalis, ultima origo traditur ex Italia à Columnis. Columnas arceſſunt à Germanis. Ex Stricovio obſervant, Weſniovieciorum & Sbaraſciorum Anteceſſorem appellatum. Huc referunt Diploma Fidelitatis A. 1386. concinnatum. Et Staravolſcius annotat monumenta aliqvot Wioſnieviciorum Ducum.*

(u) Al-

XX. Sum-

XX.

Summa hujus Regis cura, ut tempestatem ex Ukraina impendentem avertat. Et profecto avertet, si de consilio ejus res regatur, * si reconcilientur rebelles, si cum regno redeant in gratiam Cosaci, si Ordines deniqve, cum opus fuerit, non destituant optimum Regem. Impiæ seditionis Russorum memoria nondum exolevit. Vitari potuisset malum, si Russici ritus relicta libertas fuisset, si, qvod ex promisso debitum erat, regni curia dependisset, si major erga eos præfectorum regiorum moderatio apparuisset, si avaritiæ Judaicæ nihil in ipsos licuisset, si deniqve in nulla libertatis parte damnum ad illos redundasset. Mittimus alia qverimoniarum capita. Tantummodo hic monemus vitandum esse Russicum istum Sullam. Hunc vitare est præsens periculum vitare & fraudem. Qvid mirum? Turbidi ingenii homo est, & profundæ simulationis. Fidei qvoq; anceps & mutabilis in momenta. Tum promittendo paratior, qvam servando. Omnia illi ludus. Etiam religio pactorum. Hoc observandum regi, observandum regno est. Ad ultimum, elegans in Viosnievicio Polonici exemplum moris. Scilicet Reginas à Germanis sumere malunt, qvàm Reges. Suspecta adeo Germanici nominis magnitudo. A sexu seqviori non perinde metuunt. Hunc regi potius, qvam regere debere ajunt. Jam plures ex Austria reginas acciverunt. Novissimè documento Viesnievicius est. Cujus & regnum fortunet DEus & torum. Illi felicitatem, huic fœcunditatem largiatur.

* *Alius hoc A. 1672. eventus, atq; superiori consilium fuit. Facta in Polonia pax est, sed magna Polonorum jactura; Podolia nunc gemit sub Turcarum jugo.*

XXI.

Regibus olim concessa abdicandi libertas. Multa hinc in Remp. mala, plurimæ calamitates. Jam melius provisum regno, libertati isti obex positus. Argumento Viosnievicius est, regno se, donec vivit, ex lege non abdicaturus. Id religiosè promisit: religiosè implebit.

XXII.

Seqvitur, ut tradamus, qvid Polonia reponere in se, qvid tribuere exterorum auxiliis debeat. Non negamus, nimiam fiduciam sui, sæpe initium miseriæ esse. Nolimus diffiteri tamen, Poloniæ domi potius vires qværendas, qvam foris. Auxilia aut sæpe sunt sera, aut non suffectura. Ac id qvidem facere Polonis in expedito est. Gens numerosa, & idonea insuper bello, & tanto aliqvando magis resurrectura, qvanto major ruina fuit. Probant id superiora bella, probant exempla bellorum. Assentiuntur Polonici scriptores. Idemq; nuper Batavis suggessit qvidam in opusculo, de eo, qvod interest Bataviæ.

XXIII.

Piget hic referre, qvod prodidit Thomas Campanella. Is securitatem Sarmatis certissimam pollicetur, si Poloniæ cum Moscovia conjungendæ rationes ineantur. Sed vanum consilium, vanius promissum. Diversa Moschorum & Sarmatarum ingenia, adversi mores. Dispar etiam regnandi jus, dispar modus. Imperium Czaris successioni innixum, nec circumscriptæ potestatis. Regnum Polonorum conferendum electione, nec administrandum pro nutu. Servile obseqvium Moschorum, liberrimum Polonorum est. Ne meminerim, qvam pertinaciter sua colant sacra Moschi. Sua qvoqve Poloni. Nunqvam adeo conciliandi, nunqvam redigendi in unum corpus. Pontifex, Pontificis ceremoniæ illis detestabiles. His contra Græcorum. Hos ergo conjungere pugnantes, componere diffidentes, jam diu desperavit Palatinus Czerniechoviensis. Qvod indicio est, promisisse Campanellam, qvod nulla ratio futurum promittit. Ostentui ergo hic Monachus est. Magis Monachi simplicitas.

XXIV.

Cæterùm optandum est Polonis, recuperent Smolenskum, qvo nuper exuti sunt à Moscho. Idonea hæc regno olim Civitas, unde

(aa) unde inferre periculum hosti & propellere licebat. Jam amissa desideratur. Nec verò sola. Præter hanc Provincia trans Borysthenem, cum situs, tum securitatis ratione utilissima Polonis. Repetere arduum, * relinqvere periculosum. Hæ diminutiones, belli civilis fructus. Non exiguus hinc metus, nec minus discimen. Maturè adeo providendum genti, ne gentis potentia justo latius serpat.

(aa) *Laudant hic Poloni Gedani sui vires & fidem. Laudavit Pastorius in Casimiro III. Laudavit proxime Andreas Olszowski, Pomesaniæ Procancellarius, & Regis sui Legatus.*

* *Tum propter belli ex bello rursus metuendi discrimen, tùm propter pactiones novissimas Moscho-Polonicas.*

XXV.

Refert qvoq; ad institutum nosse, Poloniæ sæpe plus nocuisse civilia, qvam externa bella. Tutus Rex, tutum Regnum, si discordiæ fuerint sopitæ, si compressæ factiones, si extinctæ rebelliones. Militem excire promtum, eundemqve Scythicæ gentis terrorem. Atqvi vero jam tempus est, mea Polonia, ut excias tuendo Borystheni. Justus tibi, barbaris impius fœdusq; bellandi titulus est. Hi pro dominatione, tu pro libertate dimicabis. Aude, vindica Ukrainam. Aderit Deus. Aderit fortuna. Cœpta bona bonus exitus seqvetur. Verbo, Vinces, Vincendo triumphabis, triumphando gloriam illustrabis. Imo vero illustres. Ut aut desinant te vexare, * aut subigantur, qvum vexant, aut subvertantur, cum subacti resurgunt ad colligendas vires, ad turbandam regni tui qvietem.

* *Inter regni curas præcipua hæc est hodie, 1. resarcire jacturam Podoliæ: 2. videre, qvemadmodum Polonia ex tributaria iterùm libera fiat.*

XXVI.

Qvantum tranqvillitatis servandæ pretium sit, exploratum jam habemus. Alia denuo subit solicitudo. Hæc publicam spectat utilitatem. Cujus compendium cura numi. Proinde cavendum monetæ: puniendi monetæ adulteratores. Providendum qvoqve, ut cudatur moneta à probis, & materiæ pretium, pretio materia respondeat. Nec vero indulgendum cuivis Jus monetæ. Ingens hic abusus, ingens abutentium scelus, unde damnum commerciis certissimum inferunt. Ab his ad Rempublicam, à Republ. ad universam humanam societatem serpit. Atqve hoc cum tua conjunctum salute est, Polonia. *(bb)* Ruunt indulgentiâ in hoc vitium privati, privato qvæstui intenti. Prospiciendum adeò, ne aut privatis ejusmodi concedatur potestas, aut si concedatur, in eos qvi adulteraverint, maturè animadvertatur. Constituendum ad hoc certum in moneta pretium, constituendi, qvos appellant, Zygostatæ. *(cc)* Sæpe deliberasti de his nævis, tolles tandem & vindicabis privatos privatorum hominum mores. Judæos tolerare, omni licitum jure. Hos vero negotiis imponere, his frænos laxare nimis, & omnium usurpandorum facere copiam, haud consultum. Turbarunt nuper monetæ rationes in tantum, ut vicinæ ditiones ingemiscant. Hæc causa, cur multi civium facultatibus lapsi, cur plurimi mercatores existimationis fecerint jacturam, creditoribusq; decoxerint suis. Tuum, mea Polonia, est, his obviam ire malis, & qvod præcipuum gloriæ caput est, cum regno ponere calculum, cum calculo conservare regnum.

(bb) *Vid. Aut. Cenes. pro redint. Pol. reg.*

(cc) *Ad hoc vid. D. Zieglerus, vir mihi inter magnos magnus, & ut nostri ævi decus, ita exemplum futuri. In disp. de Jur. Monet. Saltem adjicimus, auri argentiq; signandi jus apud Veteres sanctum fuisse semper.*

XXVII.

De Monetæ remediis nil reperio, qvod exponam ultra. Aut si reperio, hujus scripturæ excedit modum. Visum nunc delibare, qvid sit, qvo regnum conservetur. Plurimi cœleste arcanum allegant & ineluctabilem ordinem fati. Hoc facere, hoc stabilire Sarmatiæ libertatem. Reddi adeo hinc rationem posse, cur facies, forma regni Polonici sibi conveniat soli. Nulli vero alii. Nil enim subesse, nisi occultam numinis vim. Huic standum, huic acqviescendum esse. Et mirum certe, inveniri Respublicas satis confusas, qvæ in ipsa durant confusione. Inveniri imperia, qvorum forma pœne sine forma & præter regulam civilis legis. Manere tamen eadem & retinere inter contumaciam ac dissensiones

ſecuritatem antiqvam. Nos agnoſcimus Deum regnorum ſtatorem. Miracula arcemus. Reſpublicas confuſione nutantes haud probamus. Unum alterumve exemplum eas non munit. Qvod rarum, raro tutum, raro diuturnum. Facile periturum, qvod ægrum. Sic non ſecus caſurum, qvod prægravi mole inclinatum. Certa, non ancipitia, Reip. conſervandæ conſilia habere, non expedit modo, ſed etiam neceſſe eſt. Turbida iſta & fallacia, & nil ſolidi habentia diſplicent meritò. Si lubrica via ſit, ſi deficiat, ubi pes figatur, promtus ſane ad exitium gradus. Nos qvid ſentiamus, aut dicemus ex ſuggeſtu, aut monebimus privatim. Qvod enim de colendis placitis majorum, de peculiari temperamento gentis, de obſervandis ſanctionibus regni, de fide Senatorum Ordinisq; eqveſtris, de rationibus deniq; militaribus hic recitatur, notum omne eſt, & ſolum certè non ſuffecturum. Alia eruenda, plura expetenda ſubſidia regni habes, mea Polonia, modo utaris, nec tarda ſis ad occaſiones, nec ad mutationes proclivis. Mutationibus, ſi qvæ exiſtant, remedia opponas maturam. Interregnorum vices longas procul habeas & deteſteris. Didiciſti interregnorum fata. Nocuerunt regnis aliis, nocebunt tibi, ſi diuturniora. Advigilaſti nuper ſatis, & cum tot, mirandùm, diverſa Senatorum Nobilitatisq; ſtudia eſſent, præcidiſti moram electioni, ſuſtuliſti interregnum, vitaſti diſcordiam, unde promptum alioqvin ſeditionibus, turbis, bello civili alimentum.

XXVIII.

Ducimus qvoq; inſtituto convenire, ut Poloniæ attingamus leges. *(ee)* Multis videtur, gentem bello aſſvetam de legibus parum laborare. Illud de populo Martio verum. Hoc nullatenus concedendum. Eo minus, qvòd cura belli non tollat leges; Contra leges armis, arma legibus innitantur. Exemplo Princeps, cui non togæ ſolum, ſed belli etiam artes diſcendæ. Et vero demus, curâ armorum turbari interdum leges poſſe, everti tamen poſſe, confidenter negamus. Manifeſtum alioqvi, & publicis notum argumentis, habere ſuas Poloniam leges, habere curias, habere tribunalia. Utrisqve additam dicundi juris poteſtatem. Vetuſti re-

trò ævi documenta multa. Memorabile ſaltem hic ad poſteros eſt, juri Teutonico olim in Polonia fuiſſe locum, fuiſſe honorem. Illud vulgari nomine Magdeburgicum appellatur. Hujus introducendi Auctor non Caſimirus M. ùt tradit Joach. Paſtorius, à Johanne Caſimiro, dum regnaret, ad ſcribendam Sarmatarum hiſtoriam conductus, ſed Lesko Niger. Cauſam exponit Conringius, multus in hoc argumento, nec indiligens diplomatis, qvod Paſtorium deceperat, Caſimiriani cenſor. Et vix eſt, ut aſſentiar Arthuro Duckio Anglo, qvi Caſimiro accepta refert auſpicia primo inſtituti, deinde abrogati Magdeburgici Juris.

XXIX.

Servet diſſertatio formam. Dictum de legibus: inſiſtamus ordini, & referamus de qvibusdam. Leges comitetur conſvetudo, qvam invaluiſſe accepimus poſt leges, ordiamur à furto. Furtum pecunia redimitur. Pœna ſi eſt, certe non eſt capitalis. Moribus Lithvanicis res furtim ablata ad Dominum non redit. Inventori qvoqve non cedit. Solum hujus opus, perferre ad judicem; Judex ſervat ſibi. Via ad recuperandum Domino intercluſa; remedium vindicandi nullum. *(nn)* Veniamus ad tutelam. Finitur tutelæ munus, finito qvinto decimo anno. Secus, qvam apud alias gentes. Alienandi multo ſerior facultas. Initium qvintus & vigeſimus annus. Seqvitur diverſitas diverſitatem. Liqvet hæc in multis. Argumenta habemus in prædio dotali, & jure teſtandi. Ignotum ibi nomen jusjurandum, qvod calumniæ appellant juſtitiæ ſacerdotes. Hactenus diſcrepat à Qviritium jure. Mallent multi, ut conveniret ſemper, ut diſcreparet nunqvam. *(oo)* Præſertim ſi juſta ſubeſt cauſa, ſi religio movet divini juris, ſi ſanctitas jubet innatæ legis. Averſatur Deus homicidia, homicidiorum impunitatem maximè. Optamus, ut omnes agnoſcant. Magni, an mediocres, an minimi, nil refert. Eodem omnes apud Deum cenſentur jure. Qvi regulam omnibus & ſingulis eſſe voluit. NON OCCIDES. Homini adeo in hominem nulla poteſtas necis. Deus vitam dedit. Deus adimere ſolus poteſt, ſolus vult. Teneat ergo ſua interfectores pœna. Sed qvæ reſpondeat delicto, qvæ penſet delicti

atrocitatem, & mensuram impleat divinæ legis. Non levis mulcta, sed supplicium poscitur. Luat sangvine, qvi sangvinem profudit. Propterea nemo sibi indulgeat, nemo sua abutatur dignitate. Homicidium vindicandum morte est. *(pp)* Hæc sententia summi judicis. Hæc norma regnorum erit rerumq; publicarum omnium. Vos appello, Sarmatici Nobiles. Sarmatiæ munimentum estis. Justitiæ qvoq; sitis. Eritis certe. Vestra exempla utilia regno, salutaria sunt vobis. Manus adferre hominem homini, ne sinatis. Sævitia est, non libertas, occidere qvenqvam sine causa. Etiam nulla libertas, qvæ contra leges. Legum vero hic nexus. Constitutæ cedunt divinis, divinæ regunt constitutas. Qvicqvid peccatur in utrasqve, peccatur in Deum, in vicarium Dei. Illud impietatis est, hoc improbitatis. Vos, qvi animum pro regno habetis, qvi curas pro regni gloria suscipitis, temperate gladiis adversus plebejos. Nunqvam temperate adversus Hostes. Barbaros istos dico, &, ut fama est, jam jam ex Scythia profecturos. Cavete, ne se, ne suos ditionibus vestris infundant.

(nn) *Cæteroqvin de usu juris Ro. in foris Poloniæ vid. Duck. l. 2. cap. 11.*

(oo) *Accusat in hoc capite Polonos Spreng. d. l. & discrimen eorum notat, qvo asserunt homicidium aliud capitale, aliud civile esse.*

(pp) *Vellem hic sanius locutus esset Th. Hobbesius de Civ. cap. 6. p. 109. ubi non parum derogat innato juri, Deo ipsi, hujus auctori.*

XXX.

Tædet hic morari. Res poscit, ut qvales olim Sarmatæ fuerint, dispiciam. Male apud Tacitum audiunt. Primo ignavia, deinde levior armatura exprobratur: postremo imbellium inuritur nota. *(hh)* Dubites fortasse, an assentiaris scriptori augustæ historiæ. Celeres subiti gentis impetus, celeres animorum motus facile aliud persvadent. Minus in Sarmatas iniqvi rerum Scythicarum Conditores. Facit nobiscum Pomponius Lætus, vir in eruenda antiqvitate sicut diligens, ita acris. Is ex annalibus, qvos excussit, optimis tradit, gentem fuisse ferocissimam, & hominum cædibus assvetam. *(ii)* Alibi recitat obstinationem gentis. Præter hanc pugnandi ardorem. *(kk)* Promendum hic suffragium Flori. Qvi tradit, Sarmatis non æstimari pacem, imo ne intelligi qvidem. *(ll)* Hæc qvam conciliare arduum, tam promtum, ab altero dissentire. Sed causa dissentientis justa, ratio dissentiendi sufficiens esse debet.

XXXI. Spe-

XXXI.

Spectamus metam. Sed pauca restant, anteqvam perveniamus. Expediemus qvasi in transcursu qvodam. Dignum labore momentum, qvod ad excutiendum veteris Sarmatiæ statum pertinet. Illatum genti bellum à Romanis. *(mm)* Penetratum usqve ad regionis fines. Viscera à bello intacta. Augusto Danubius belli Sarmatici terminus erat. Feliciores Teutonici Imperatores. Conradus cognomento Saliqvus vectigalem fecit. Henricus II. Boleslaum beneficiario jure sibi obligavit. *(nn)* Certa hujus rei argumenta servamus historico instituto. De cætero Polonicorum dissensus scriptorum nil obest causæ. Nimis afferunt nova, & solidæ antiqvitatis nihil.

(hh) *Nihil tam ad pedestrem pugnam ignavum esse scribit, qvam Sarmatas. Et non tacite innuit, parum ipsis animi esse, ereptis eqvis, cum tradit, adempta eqvorum pernicitate, velut vinctos cædi. Non multo post levi gladio inermes vocat. Hist. 1.*

(ii) *Ro. Hist. Comp. Ed. A. 1510. in Constant.*

(kk) *In Valentin.*

(ll) *Meminit Tacitus Roxolanorum. Hi Willichio Basternæ, aliis Russi Moschiq; sunt. De qvibus vid. Carolus Stephanus Dict. Hist. Geogr. & doctissimus Italus Hirol. Canin. ad 1. H. Tac. c. 79.*

(mm) *Nil virimtis habent, qvæ huc affert Hermannus Hermes cap. 4. de Imp. Ro. illud multo magis mirandum, qvod scripsit, Boleslaum ab Ottone M. creatum Regem. Non minus Galli cujusdam erratum est, qvi Lecho primum tribuit insigne Regium. Nulla causa, nisi accuratæ negligentia lectionis. Ignorantiam enim vix tantis tribuerim Viris.*

XXXII.

Vetera hæc sunt. Mittamus. Nec tamen committamus, ut horum memoria exolescat. Nos definimus ne progrediamur ultra legem. Definendum vero in voto est. Votum præcedat, qvicqvid amor publici boni expressit. Struit sæpe fortuna vicissitudines. His amovendis comparare præsidium, felicis regni est. *(ee)* Comparetis, Sarmatæ. Imminent barbari ex diversis locis. Hos depellere, æternæ pretium laudis. Dissidere ab se invicem domi, & pugnare sententiis, hosti expedit, non Vobis. Ante bellum de belli instrumentis cogitandum. Opes, aurum, argentum bellantium robur, bellorum nervus. *(ff)* Illa, cum suppetunt, conservanda, cum desunt, acqvirenda. Amittere hæc, & inania consectari, est suppeditare materiam crescendi aliis, aperire viam ambitioni hostis, emere demum periculum brevi & mox cessatura voluptate. Vos, Sarmatæ, melioris capaces fortunæ, meliorem animum servate. *(gg)* Utilitas, gloria ad Vos redundabit. Gnara bellandi Nobilitas

Vobis

Vobis murus & firmamentum. Legiones validæ, dummodo concordes, exitiosæ regno, si discordes. Prospicite vobis. Impetus Tatarorum metuendus. His prædandi irritamentum Podolia, qvâ Meridiem spectat. Communite tandem itinera versus illam terram. Volhyniam & Borysthenem potissimam curæ vestræ partem credite. Qvanqvam inde jam major impendeat metus. Vires, opes, cogitationes omnes vertite in bellum externum. Vitate intestinum. Pugnate pro fide regis, pro salute regni. Obtestatur Vos Christianus Orbis, ut hoc tempore audendo paratissimi, faciendo felicissimi, vincendo admirabiles sitis. Honos Dei est, qvem defenditis, libertas vestra, qvam propugnatis. Ite ergo ad arma. Numen fortunet armatos, fortunet expeditionem. Festinate, qvod agitis. Expectat vos victoria, & invitat.

(ee) *Indicandum hic esset, utrum Germaniæ finibus metuendum sit à Sarmatis. Qvod cum negem ex multis causis, alibi perseqvendum ex dignitate argumenti est. Interim vid. aut. Not. & strict. p. 62.*

(ff) *Tac. Hist. II. Pompejus Caimus paral. Polit. partit. p. 29.*

(gg) *Multi hic notant Sarmatiæ gentem. Alii nec contumeliis abstinent. Graviter monet Staravolscius. Hauriant Poloni, qvod salutare est, à Polonico Scriptore. Cæteroqvin multæ hic lites de scopo Reip. Polonicæ. Dissidium omnibus notum, qvod inter D. Conringium, & personatum Marinium exarsit. Non ausim me interponere judicem. Cum privatim sentiendi rationem habeam.*

Hist. Polon.

a general.